

Sosiaali- ja terveysministeriö
Kirjaamo

Lausuntopyyntö STM010:00/2015

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) lausuntoa lausuntopyynnön liitteenä olevasta luonnoksesta koskien lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovuttamisen yhtenäisiä perusteita. Asiassa pyydetään arvioimaan kriteerien sisältöä, soveltuvuutta käytännön toimintaan ja vaikutuksia hoidon yhdenvertaiseen saatavuuteen, mahdollisuuksien mukaan kustannusvaikutuksia sekä missä muodossa kriteerit olisivat tarkoituksenmukaisinta julkaista.

Valvira toteaa, että valvontaviranomaisten käsiteltäväksi on tullut toistuvasti mm. kanteluasioina ja eduskunnan oikeusasiamiehen lausuntopyynnöissä tapauksia, joissa on voitu todeta lainvastaisia menettelyjä lääkinälliseen kuntoutukseen kuuluvien apuvälinepalvelujen järjestämisessä. Lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineitä koskeva nykyisen säädöspohjan tulkinnanvaikeus on johtanut kansalaisten epäyhdenvertaiseen kohteluun. Ongelmat ovat liittyneet esimerkiksi laitoshoidossa ja palveluasumisessa olevan potilaan apuvälineiden järjestämisvastuuseen, palveluiden sisältöön ja maksujen määräytymiseen.

Valvira on pitänyt kanteluratkaisuissaan ja oikeusasiamiehelle antamisensa lausunnoissa ongelmallisena sitä, että lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineen käsitettä ei ole määritelty lainsäädännössä. Myös eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisussa on todettu, että lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineitä koskevan asetuksen tulee olla sanamuodoltaan niin selkeä ja täsmällinen, ettei se jätä tulkinnanvaraa. Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä on katsottu, että terveyspalveluiden järjestämistä koskevat ohjeet, jotka eivät jätä tilaa palvelun tarvitsijan yksilöllisen tarpeen huomioon ottamiselle, ovat ristiriidassa lainsäädännön kanssa. Ohjeet, joilla etukäteen suljetaan esimerkiksi lääkinällisen kuntoutuksen palveluiden piiristä kaavamaisesti pois määrättyjä potilasryhmiä, kuten tietyn ikäisiä henkilöitä, tai tiettyjä apuvälineitä tai tietyn hintaisia apuvälineitä, on todettu lainvastaisiksi. Apuvälineiden luovutukseen liittyvät toimintakäytännöt, joilla rajoitetaan apuvälineiden lukumäärää tai asetetaan niille ylähintaraja, ovat ristiriidassa lainsäädännön kanssa, jos luovutusikäytännöt eivät mahdollista apuvälineen tarvitsijan käyttäjälähtöisen ja yksilöllisen tarpeen huomioon ottamista. Sosiaali- ja terveysministeriö on sittemmin antanut kunnille ja sairaanhoitopiireille kuntainfon, jonka tarkoituksena on täsmentää asetuksen soveltamiskäytäntöjä tilanteissa, joissa kunnat tai kuntayhtymät järjestävät asukkaille asumispalveluja.

Valvira toteaa, että apuvälineratkaisut ja niiden luovutusprosessi yhdenvertaisesti ja oikeudenmukaisesti toteutettuna on haastava menettely, joka

Dnro V/22407/2017

10.4.2017

edellyttää normi- ja informaatio-ohjaukselta riittävän yksityiskohtaista ja mahdollisimman yksiselitteisiä määrittelyjä. Maamme alueelliset apuvälinekeskukset ja -yksiköt ovat laatineet erilaisia apuvälineiden myöntämistä koskevia omia, toisistaan eroavia, ohjeistuksia, joita apuvälineasioita käsiteltäessä on tarkoitus noudattaa. Tämä on johtanut osin päällekkäiseen työhön, mutta asettanut myös apuvälineiden tarvitsijat joissakin tapauksissa keskenään eriarvoiseen asemaan.

Valvira pitää tärkeänä, että lausunnon kohteena olevalla opasluonnoksella koskien apuvälineiden jakelun perusteita ja luovutuskäytäntöjä pyritään selkeyttämään ja yhdenmukaistamaan toimintaa. Opasluonnoksessa sivutaan mm. edellä mainittuja apuvälinepalveluissa todettuja ongelmia, mutta Valvira ei pidä opasta tältä osin riittävänä menettelynä, vaan asia vaatisi myös säädösperustan tarkentamista. Valvira pitää hyvänä, että opasluonnoksessa on pyritty apuvälineasiantuntijoidenkin toivomaan välinekohtaiseen määrittelyyn. Tämän määrittelyn haasteena on kuitenkin se, että kyse ei ole pelkästään tietyistä apuvälineistä, vaan aina ihmisen, apuvälineen ja käyttöympäristön välisestä suhteesta ja tämän kokonaisuuden arvioinnin ja hallinnan osaamisesta.

Valvira toteaa, että ko. opasluonnoksessa lääkinnällistä kuntoutusta ja apuvälinepalveluita koskeva sääntely on kuvattu melko pirstalaisesti eri kohdissa, ja esimerkiksi keskeistä lääkinnällistä kuntoutusta sääntelevää terveydenhuoltolain (1326/2010) 29 § ei mainita lainkaan. Valviran näkemyksen mukaan oppaassa tulisi kuvata asiakokonaisuutta koskeva olennainen sääntely ja muut ohjeet asiakokonaisuuden hahmottamisen helpottamiseksi. Valvira toteaa myös, että asiakkaan hakeuduttua apuvälinepalveluun, hänelle tehdään yksilöllinen apuvälinetarpeen arvio. Oppaassa olisi hyvä tuoda esiin, että apuvälinetarpeen arviointi tulisi asiakkaan hakeutumismahdollisuuksista riippumatta kuulua osaksi hoito- ja palvelusuunnitelmaa.

Valvira toteaa, että osassa apuvälineitä luovuttavissa yksiköissä on koettu, että niissä apuvälinealan ammattihenkilöiden määrä tai osaaminen ei aina ole ollut riittävää. Valvira pitää hyvänä, että opasluonnoksessa korostetaan erityisesti moniammatillisen osaamisen ja koulutuksen merkitystä. Apuvälineen yksilöllinen tarpeen arviointi, sopivan apuvälineen valinta ja käytön opetus vaativat aina riittävää asiantuntemusta ja osaamista, jota ei voi saavuttaa ilman asiantuntevaa koulutusta.

Lausunnolla olevan opasluonnoksen valinnanvapautta koskevassa kappaleessa (kohta 5.2) on lause "valinnanvapaudessa apuvälineen omistussuhde jää kotikuntaan ja asiakkaan esim. muuttaessa toiseen maakuntaan, siirtyy omistus uuteen maakuntaan (sote-piiriin tai sairaanhoitopiiriin)", millä ilmeisesti ennakoidaan tulevaa sote- ja maakuntauudistusta. Valviran näkemyksen mukaan tältä osin lause jää hieman irralliseksi, kun em. uudistusta ei muutoin ole juurikaan huomioitu. Valvira toteaa, että nykyisin sairaanhoitopiirit ovat perustaneet hyviä kokemuksia tuottaneita alueellisia apuvälinekeskuksia, mikä on yhtenäistänyt alueen keskussairaalan ja terveystieteiden apuvälineyksiköiden toimintatapoja ja apuvälineiden saatavuusperusteita, ja siten lisännyt apuvälineiden tarvitsijoiden keskinäistä yhdenvertaisuutta. Yhteisesti sovitut toimintatavat myös poistavat apuvälinepalvelun järjestämisvastuun mahdollisen siirtelyn organisaatiosta

Dnro V/22407/2017

10.4.2017

toiseen. Innovatiivinen ja ammattimaisesti toimiva apuvälinepalveluorganisaatio voi tuottaa asiakaslähtöisiä, oikea-aikaisia ja joustavia palveluja. Valvira pitää tärkeänä, että em. järjestelyjen hyväksi koettujen toimintamallien ja käytänteiden jatkuminen varmistetaan myös sote-uudistuksen tuottamissa uusissa rakenteissa.

Valvira toteaa lopuksi, että sillä ei ole riittävää asiantuntemusta arvioida opasluonnoksessa esitettyjen kriteerien yksityiskohtaista sisältöä, niiden soveltuvuutta käytännön toimintaan tai kustannusvaikutuksia.

Ylijohtaja

Marja-Liisa Partanen

Ylitarkastaja

Keijo Oikarinen